

Elämä on monimutkaista, mutta siitä selvittää yhdessä – nuorten antamia merkityksiä sosiaaliselle osallisuudelle

Elina Weckström, Kati Honkanen & Reetta Kalliomeri

Osallisuudesta on viime vuosikymmeninä muodostunut yksi suomalaisen yhteiskunnallisen keskustelun keskeisimmistä teemoista (Kettunen 2021, 11). Nuorten oikeudesta osallisuuteen on säädetty esimerkiksi kaikkia alle 18-vuotiaita koskevassa lapsen oikeuksien sopimuksessa (60/1991), nuorisolaissa (1285/2016) ja perusopetuslaissa (628/1998). Viime vuosina suomalaisessa nuorisotutkimuksessa osallisuus on ollut kiinnostuksen kohteena esimerkiksi tutkittaessa perheen ja ammattilaisten merkitystä nuorten osallisuuden tukemisessa (Lantela ym. 2020), nuorten asiakasosallisuutta ohjaus- ja neuvontapalveluissa (Lilja, Pukkila & Helander 2021) sekä turvapaikanhakijanuorten ja suomalaistaustaisten nuorten monikulttuurisia kohtaamisia ja osallisuuden rakentumista (Kuusisto & Korjonen-Kuusipuro 2023).

Osallisuus nähdään yhteiskuntapoliittisena tavoitteena (Nousiainen 2021). Se yhdistetään myös yksilöiden hyvinvointiin. Osallisuutta edistävissä kehittämishankkeissa on ollut tyypillistä kohdistaa toimenpiteitä tiettyihin ihmisryhmiin, joiden ei ajatella kokevan osallisuutta. Näitä ryhmiä on kuvattu erilaisin ulkoapäin määritellyin termein ja on puhuttu

esimerkiksi riskiryhmistä, haavoittuvassa asemassa olevista, syrjäytymisvaarassa olevista, syrjäytyneistä, passiivisista ja poissaolevista (Raivio & Karjalainen 2013, 15). Kuitenkaan esimerkiksi syrjäytyneiksi leimatut eivät välttämättä itse miellä itseään syrjäytyneiksi.

Osallisuutta koskevan ymmärryksen lisäämiselle on tarve, koska osallisuudesta puhumisen yleisyydestä huolimatta on osallisuus esimerkiksi politiikkaohjelmissa moninaisesti käytetty käsite (Nousiainen 2021). Käsitteen ”löysyys” on mahdollistanut sen, että monenlaisen toiminnan ja erilaisten toimenpiteiden on voitu tulkita edistävän osallisuutta ja torjuvan syrjäytymistä (Raivio & Karjalainen 2013, 12). Nuorten osallisuuden edistämisen toteutuminen edellyttää syvällistä ymmärrystä siitä, millä tavalla nuoret itse osallisuuden määrittävät, mitä osallisuus heille merkitsee ja millaiset tekijät edistävät tai estävät osallisuuden toteutumista.

Osallisuuden käsitteen teoreettinen jäsentely

Osallisuus on käsitteenä moniulotteinen, eikä sille ole muodostunut yhtenäistä vakiintunutta

ta määritelmää suomen kielessä. Osallisuuden rinnalla käytettäviä käsitteitä ovat muun muassa osallistuminen, toimijuus, voimaantuminen ja minäpystyvyys. Käsitteiden käyttö vaihtelee tilanne- ja tieteenalakohtaisesti, eivätkä käsitteiden keskinäiset suhteet ole yksiselitteisiä. (Vuorenmaa 2016, 19.) Usein osallisuutta lähestytään toisiinsa limittyvinä poliittisina ja sosiaalisina ulottuvuuksina (esim. Nivala & Rynänen 2019). Poliittisella osallisuudella kuvataan yksilön mahdollisuuksia tulla kuulluksi, tehdä valintoja, vaikuttaa itseään koskevista asioista sekä osallistua päätöksentekoon, kun taas sosiaalisella osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön kuulumista ja siinä huomio kiinnittyy vuorovaikutukseen, sosiaalisiin suhteisiin, suhteissa muodostuviin kokemuksiin ja yhteenkuuluvuuden tunteisiin (Thomas 2007, 204–206). Reetta Kalliomerén (2024) jäsenyyksen mukaan osallisuusteorioita voi lähestyä neljästä eri ulottuvuudesta: 1) aikuisen toimintaa osallisuuden mahdollistajana korostavat teoriat, 2) osallistumisoikeuksiin pohjautuvat teoriat, 3) suhteiden ja vuorovaikutuksen merkitystä korostavat teoriat ja 4) osallistujan omista tulokulmista lähtevät teoriat.

Tapaan, jolla nuorten osallisuutta pyritään edistämään, kohdistuu myös kritiikkiä. Esimerkiksi Elina Stenvall (2018, 146–153) on tunnistanut haasteeksi sen, että käsitteitä osallisuus käytetään silloinkin, kun kyse on esimerkiksi nuorten konsultoinnista ja kuulemisesta. Kun osallisuus nähdään kapeasti osallistumisena, liitetään se aktiiviseen tekemiseen ja toimintaan. Tällöin osallisuus nuorten arkisten yhteisöjen ja kohtaamisten näkökulmasta saattaa jäädä tunnistamatta. Ratkaisuksi osallisuuden edistämiseen tarjotaan osallistumisen määrällistä lisäämistä, mikä ei välttämättä vahvista nuorten osallisuuden kokemusta. Nigel Thomasin (2007) mukaan osallistumisen mahdollisuuksia pitäisi nähdä myös nuorten näkökulmasta.

Muuten käy helposti niin, että tunnistetaan vain sellaiset paikat ja tavat, joissa aikuiset tukevat nuoria toimimaan.

Elina Weckströmin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa 4–13-vuotiaiden lasten näkemysten mukaan osallisuus muodostuu 1) tutuista ihmisistä, 2) kaikkien osallistujien huomioimisesta, 3) kiireettömästä ilmapiiristä, 4) huumorista, 5) mukavasta tekemisestä ja 6) toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Weckströmin (2021) mukaan lapset haluavat olla osa ryhmää ja aktiivisia osallistujia.

Suhteiden ja vuorovaikutuksen merkitys korostuu Axel Honnethin (1995) ja Charles Taylorin (1992) ajatuksiin pohjautuvissa tunnistamisen teorioissa, joista tässä katsauksessa hyödynnetään erityisesti myönteisen tunnistamisen ajattelutapaa ja työtettä (ks. esim. Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015). Myönteisen tunnistamisen mukaisella työotteella voidaan tukea nuorten osallisuutta ja toimijuutta omassa elämässään yhteisölähtöisesti ja voimavarakeskeisesti. Olennaista on tunnistamisen dynamiikka, joka sisältää tutustumisen, tunnustamisen ja tukemisen elementit. Käytännössä tämä tarkoittaa huomaamisen lisäksi tutuksi tulemistä, arvostuksen antamista ja toimijuuden tukea nuorelle itselleen merkityksellisissä asioissa. (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015.)

Erätauko-dialogi ja myönteinen tunnistaminen nuorten kohtaamisen tilana

Erätauko-dialogi on Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran yhteiskunnallisen keskustelun käymiseen kehittämä menetelmä, jota on käytetty laajasti yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja joka muodostaa pohjan kansallisen dialogin mallille (Alhanen & Henttonen 2022). Erätauko-dialogissa pyri-

tään piirissä istuen keskustelemaan sitoutuen rakentavan keskustelun pelisääntöihin, joita ovat muun muassa toisten kuunteleminen, toisen puheeseen liittyminen, omista kokemuksista kertominen, kysyminen, luottamuksellisuus, läsnä oleminen ja kunnioittaminen (Erätauko-säätiö 2025).

Taneli Heikan (2021) mukaan menetelmä tarjoaa konkreettiset pelisäännöt kokemuspuheen tuottamiseen ja ohjaamiseen. Kekin (2020) mukaan Erätauko-dialogin käyttöön liittyvä vuoropuhelu edistää epämuodollista arjen tilanteissa tapahtuvaa oppimista ja sen voidaan ajatella tukevan demokraattista kansalaiskasvatusta.

Myönteinen tunnistaminen tarjoaa yhden tulokulman nuorten osallisuuden edistämiseen ja toimijuuden vahvistamiseen. Nuoren kokemus arvostuksen saamisesta sekä kohdataksi ja nähdyksi tulemisesta jokapäiväisessä elämässä ja itselle tärkeissä yhteisöissä ovat keskeisiä osallisuuden kokemuksen näkökulmasta. Tietoinen myönteisen tunnistamisen elementtien käyttäminen osana Erätauko-dialogia tarjoaa nuorille luottamuksellisen keskustelun edellyttämän turvallisen tilan.

Tässä katsauksessa kiinnostuksen kohteena on nuorten sosiaalinen osallisuus nuorten itsensä kuvaamana. Katsauksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä nuorten näkemyksistä osallisuuteen liittyen. Katsaus perustuu seitsemän 16–25-vuotiaan nuoren ja kahden aikuisen Erätauko-dialogiin. Dialogi toteutettiin luottamuksellisena keskusteluna vuoden 2023 Hyvin sanottu -festivaaleilla. Dialogin aiheena oli Nuoret ja osallisuus: missä, miten ja kenen ehdoilla? Dialogin aiheeseen ja otsikon muotoiluun vaikutti osallisuuden edistämiseen liittyvä kriittinen keskustelu, jonka mukaan nuorten osallisuutta tarkastellaan usein kapeasti osallistumisen näkökulmasta ja ajatellaan, että osallisuus on jotenkin arjesta irrallinen asia, jota pitää erikseen edistää (Weckström 2021). Tällöin osal-

lisuuden edistämisen sisällöt, tavat ja paikat ovat usein aikuisten määrittelemiä, ja nuorten sosiaalinen osallisuus arkisena ilmiönä jää tunnistamatta (Stenvall 2018). Kun dialogi käydään nuorten ja aikuisten välillä, aikuinen tunnustaa, että ei osaa ja tiedä kaikkea, vaan on oppimassa yhdessä nuorten kanssa (ks. myös Weckström 2021). Erätauko-dialogin lisäksi nuorten kohtaamisessa hyödynnettiin myönteisen tunnistamisen työotetta (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015) ja huomioitiin Weckströmin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa osallisuutta määrittävät lasten näkemykset. Keskustelun järjestäjinä toimivat Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio (ESR+) sekä Hämeenlinnan seudun 4H-yhdistys.

Nuoria kutsuttiin keskusteluun mukaan useiden eri toimijoiden kautta. Mukaan pyrittiin saamaan mahdollisimman moninainen joukko eri-ikäisiä nuoria. Osallistujat saivat ennen Erätauko-dialogia kirjallisesti tietoa tilaisuudesta ja dialogin aiheesta. Dialogin käynnisti periaatteiden läpikäynti ja sen jälkeen oli ajatuksia herättävä pohdintatehtävä ja pariporina. Tämän jälkeen yhteinen dialogi eteni pääasiassa nuorten tekemistä aloitteista käsin, ja dialogiin osallistuneet aikuiset liittyivät keskusteluun tuomalla esille omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Dialogin lopuksi osallistujia pyydettiin kirjaamaan paperille ajatus, joka jäi keskustelusta mieleen. Nuoret kuvasivat osallistumista dialogiin ”tärkeäksi”, ”iloiseksi” ja ”mahtavaksi”. Nuoret toivoivat enemmän dialogeja nuorten ja aikuisten välille – kuten eräs nuorista asian ilmaisi: ”Olisipa tällaisia keskusteluja enemmän”. Osallistujat antoivat suostumuksensa dialogin kirjaamiseen ja aineiston tutkimuskäyttöön. Osallistujille toimitettiin keskustelun aineisto ja heillä oli mahdollisuus kommentoida sitä.

Nuorten sosiaalisen osallisuuden kokemukset myönteisen tunnistamisen viitekehyyksessä

Erätauko-dialogin aineistoa peilattiin myönteisen tunnistamisen dynamiikkaan, johon liittyvät tutustumisen, tunnistamisen ja tukemisen elementit (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015, 85). Lisäksi tuloksia tarkasteltiin suhteessa myönteisen tunnistamisen käytäntöjä ohjaaviin periaatteisiin, joita ovat arkiympäristössä toimiminen, voimavaroihin keskittyminen, yhteisöllisyys ja ennaltaehkäisy sekä toimintakulttuuri (Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 21–24).

Myönteisen tunnistamisen viitekehyyksessä tutustumisen lähtökohtana on vastavuoroisuus ja erilaisuuden arvostaminen. Kun Erätauko-dialogin aineistoa tarkasteltiin suhteessa myönteisen tunnistamisen dynamiikkaan, havaittiin, että tutustumiseen liitetyt ulottuvuudet olivat merkityksellisiä nuorille osana osallisuuden kokemusta. Yksilöllinen tutustuminen, ei-olettaminen sekä kontekstin ja elämäntilanteen huomioiminen ovat nuorille tärkeitä sosiaalisen osallisuuden osia, kuten seuraavat aineistoesimerkit osoittavat:

Joskus iloisella ja hymyilevälläkin voi olla huono olo. Välillä on vaikea näyttää tunteensa. Jos on aina iloinen, niin muille voi olla pettymys, että oletkin joskus surullinen.

Tärkeää on se tunne, että tulee huomatuksi ja huomioiduksi.

Tutustuminen on myös toisen näkemistä ja huomioimista. Samalla tavalla nuori itse haluaa tulla nähdyksi eri tilanteissa erilaisissa rooleissa:

Silmiin katsominen on jo toisen huomioimista. Mä näen sut.

Eri paikoissa on myös erilaisia rooleja. Kaikissa paikoissa ei onneksi tarvitse olla samanlainen. Se riippuu paljon porukasta ja niistä ihmisistä.

Nuoret tunnistavat niin aikuisten kuin nuorten oman vastuun toisen kohtaamisessa ja tutustumisessa kuten eräs nuori kuvasi:

Opettajan tehtävä olisi sekoittaa pakkaa, vaikka se aina siinä hetkessä tuntuu pahalta. Silloin oppisi toimimaan kaikkien kanssa ja vaikka istumajärjestys auttaa tutustumaan ihan uusiin ihmisiin. Vaikka aluksi tuntuu pahalta, niin vähitellen tutustuu ja yhteistyö lisääntyy. Nyt sitten myöhemminkin voi moikata ja jutella niiden kanssa.

Toinen myönteisen tunnistamisen elementti on tunnustaminen. Tunnustuksen saaminen ja antaminen pohjaavat perustuvanlaatuiselle eettiselle ymmärrykselle ihmisarvosta ja yhteisöllisyyden merkityksestä (Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 17). Erätauko-dialogissa nuoret käsittelivät tunnustuksen saamista ja antamista tärkeänä osana sosiaalisen osallisuuden kokemusta niin onnistumisen kuin epäonnistumisen hetkissä, kuten seuraavat nuorten lainaukset osoittavat:

Rohkaisun ja kannustuksen merkitys on tosi suuri sille, miten näet itsesi.

Mokissakin haluaa kannustusta ja kehuja. Monen epäonnistumisen jälkeen on ihanaa, kun onnistuu.

Myönteisen tunnistamisen kolmas elementti tukeminen on mahdollista vain nuorelle itselleen merkityksellisiin asioihin tutustumisen ja niiden arvonnustamisen kautta. Riikka Korkiamäen (2016, 135) mukaan nuorten toimijuus on sosiaalisessa elämässä rakentuva ja dynaamisesti muovautuva kokonaisuus. Erätauko-dialogissa nuoret kuvasivat monin eri sanoin niin yhteisöllisen kuin yksilöllisen toimijuuden tuen merkitystä. Yksilöllisessä toimijuuden tuessa kannustuksella ja

rohkaisulla nähtiin olevan suuri merkitys ja vastaavasti yhteisöllisessä tuessa korostuivat yhdessä oppiminen ja ryhmäytyminen, kuten seuraavissa aineistoesimerkeissä on nähtävissä:

Meitä ryhmytettiin niin, että tukioppilaat järjesti koko päivän pelejä ja me tutustuttiin toisiimme.

Nuoret pohtivat myös omaa rooliaan ja toimijuuttaan tuen antajina suhteessa vertaisiin esimerkiksi sitä, miten nuori itse voi kiinnittää huomiota vertaisiin:

Joskus voi säilyttää vaikka toisen ihmisen hengen, kysymällä miten sulla menee ja lähde mun matkaan.

Tulee tosi hyvä mieli, jos pystyy auttamaan toista. Kertomaan vaikka bussiaikataulun tai auttamaan matikan kokeessa. Siitä tulee hyvä mieli ja se ilo on hyvä palkinto.

Elämä on monimutkaista, mutta siitä selvittää yhdessä.

Erätauko-dialogissa oli tunnistettavissa myös osallisuuden kokemusta heikentäviä seikkoja erityisesti silloin, kun nuoret kokivat jääneensä ilman tunnustusta ja tullessa ohitetuiksi tai väärinymmärretyiksi. Nuoret puhuivat sivuuttamisen ja ohitetuksi tuleminen kipeydestä – siitä, jos tulee väärin nähdyksi, kuten seuraavat aineistoesimerkit osoittavat:

Nuorella voi olla tosi rankkaa, jos vanhempi ei hyväksy sen identiteettiä.

Ihmismieli varmaan yrittää unohtaa tilanteet, joissa on jäänyt ulkopuolelle tai ei ole ollut tervetullut. Mieli yrittää kääntää muistot positiivisiksi. Se varmaan tuntuu niin kipeältä se ulkopuolelle jääminen.

Myönteisen tunnistamisen käytäntöjä ohjaavat periaatteet voidaan tiivistää arkiympäristössä toimimiseen, voimavaroihin keskittymiseen, yhteisöllisyyteen ja ennaltaehkäisyyn

sekä toimintakulttuuriin. Arkiympäristössä toimimisella tarkoitetaan sitä, että myönteistä tunnistamista on luonnollista harjoittaa nuoren omissa arkiympäristöissä eli esimerkiksi kodissa, koulussa, harrastuspaikoissa, nuorisotiloissa tai nettiyhteisöissä. Näissä arkiympäristöissä myönteistä tunnistamista, tunnistamattomuutta tai kielteistä tunnistamista tapahtuu jatkuvasti. (Kallio, Korkiamäki & Häkli 2015, 21.) Erätauko-dialogi toi esille niitä arkiympäristöjä, jotka ovat merkityksellisiä nuorten sosiaalisen osallisuuden rakentumiselle ja joissa tapahtuu sekä myönteisen että kielteisen tunnistamisen kohtaamisia:

Luokan muuttuessa koko ajan ei syntynyt yhteishenkeä eikä meillä ollut mitään yhteistä.

Uuteen porukkaan päästessä vaikka uuden paikkakunnan tai koulun myötä voi huomatakin että nyt saa olla oma itsensä ja ennen ei ehkä saanut olla.

Voimavaroihin keskittyminen liittyy kiinnostuksen, kunnioituksen, tuen ja huolenpidon osoittamiseen sekä leimaamisen välttämiseen. Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta nuoren ongelmien ja vaikeuksien ohittamista vaan nuorten tukemista heikkouksineen ja vahvuuksineen. (Kallio, Korkiamäki, Häkli 2015, 21–22.) Erätauko-dialogissa voimavaroihin keskittymisen tärkeys tuli esille kannustuksen, kehu, rohkaisun ja tukemisen kautta:

Positiivinen palaute ja kehuminen. Kehumista pitäis olla enemmän. Se on välillä vaikeaa, kun aattelee, että mitäköhän toinen ajattelee tai ihmettelee, että mitäköhän se ajattelee musta.

Pitäis kaikilla olla joku johon voi luottaa ja jolle kertoa huolia. Sellainen henkilö kenen puoleen voi kääntyä, jos on jotain.

Yhteisöllisyys ja ennaltaehkäisy korostavat yhteisöllistä toimijuutta ja tavoitetta tukea aktiivisen toimijuuden kehittymistä (Kal-

lio, Korkiamäki & Häkli 2015, 22). Tällöin nuorta ei mielletä aikuisten tuen, kontrollin, hyväksynnän ja arvioinnin yksisuuntaisena kohteena (Korkiamäki, Kallio & Häkli 2016). Erätauko-dialogissa yhteisöllinen toimijuus näyttäytyi muun muassa nuorten vastuuna ottaa toiset huomioon, kuten seuraava aineisto-esitys osoittaa:

Ajatellessaan muita ja otetaan kaikki mukaan. Kaikilla on oma tausta olla sellaisia kun ovat. Huomioidaan se eikä vaan ajatella, että miksi sä oot tollanen.

Neljäs myönteisen tunnistamisen käytäntöjen periaate on toimintakulttuuri. Kun myönteinen tunnistaminen läpileikkaa toiminnan, voimaantuvat yhteisön jäsenet tunnistaamaan toisiaan myönteisesti. (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2016.) Erätauko-dialogissa nuoret pohtivat yhdenvertaisuutta, toisen arvostamista ja erilaisuuden hyväksymistä osana myönteisen tunnistamisen toimintakulttuuria:

Erilaisuus on hyvä asia ja se on rikkaus, ois tylsää jos tässä keskustelussakin kaikilla olis sama mielipide.

Jokainen on itensä ja saa olla sellainen.

Ongelmakeskeisestä osallisuuden edistämisestä osallisuuden toimintakulttuuriin

Tämän katsauksen tarkoituksena on lisätä ymmärrystä siitä, millä tavalla nuoret määrittelevät osallisuutta, mitä osallisuus heille merkitsee ja millaiset tekijät edistävät tai estävät osallisuuden toteutumista. Erätauko-dialogin havaintoja tarkasteltaessa nuorten sosiaalinen osallisuus hahmottuu niin kohdatuksi ja arvostetuksi tulemisena kuin nuorten omana aktiivisena toimijuutena nuorten arkeen liittyvissä toimintaympäristöissä. Arkiset kohtaamiset nuorille

ovat merkityksellisiä ja ohitetuksi tuleminen tekee kipeää. Näissä tilanteissa nuoret kokevat jääneensä vaille aikuisen tukea esimerkiksi uuteen ryhmään pääsemisessä. Nuoret kaipaavat tunnustusta vertaisilta ja oman elämän tarkeitä aikuisilta. Nuoret ovat myös valmiita kantamaan vastuuta omalla toiminnallaan yhteisön hyvinvoinnista ja nuoret ovatkin aktiivisia myönteisen tunnistamisen toimijoita. Myönteinen tunnistaminen vahvistaa omaa hyvää oloa ja kiinnittää yhteisöön lisäten myös osallisuuden kokemuksia. Osallisuus syntyy ja vahvistuu yhdessä toimimisen ja yhteisten kokemusten avulla ilman, että sen eteen tarvitsee järjestää erillisiä tempauksia. Aikaisempaan tutkimukseen liittyen tuloksista on tunnistettavissa nuorten määrittämänä vastaavia osallisuuden tulokulmia kuin Weckströmin ja kumppaneiden (2017) tutkimuksessa lapset ovat tuoneet esille.

Nuorten hyvinvoinnin edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta nykyisiä varhaisen tunnistamisen ja tukemisen käytäntöjä ei pidetä riittävinä (Korkiamäki, Kallio & Häkli 2016). Nuorilähtöisellä dialogiin perustuvalla osallisuuden toimintakulttuurilla voidaan löytää oikea-aikaisia ja tarpeisiin vastaavia ratkaisuja. Tehokkaimmin yksittäisen nuoren osallisuutta on todettu tuettavan toiminnalla, jonka vaikutukset ulottuvat nuoren lisäksi tämän perheeseen ja muihin yhteisöihin, joissa nuoren osallisuus ja osallisuuden valmiudet rakentuvat (Lantela ym. 2020). Tällaisessa osallisuuden toimintakulttuurissa asiantuntijoina nähdään ammattilaisten lisäksi nuori, perhe ja nuorten parissa toimivat yhteisöt.

Lähteet

- Alhanen, Kai & Henttonen, Elina (2022) *Demokratian puolustusdialogit: Kansanvallan vahvistaminen kuuluu kaikille*. Sitran selvityksiä 222.
Erätauko-säätiö (2025) <https://www.eratauko.fi/>

- tyokalu/rakentavan-keskustelun-pelisaannot/ (Viitattu 1.3.2025.)
- Heikka, Taneli (2021) Miten Minä ja Sinä voivat kohdata journalistisissa dialogeissa? Dialogikokeilut haastavat kansalaisjournalismin käsitystä hyvästä keskustelusta. *Media & viestintä* 44 (4), 20–45.
- Honneth, Axel (1995) *The struggle for recognition. The moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka (2015) Tutustuminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena. Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 90, 84–86. <https://doi.org/10.57049/nts.968>
- Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka & Häkli, Jouni (2015) Myönteinen tunnistaminen: näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 90, 9–35. <https://doi.org/10.57049/nts.968>
- Kekki, Minna-Kerttu (2020) Challenges and possibilities of media-based public dialogue: Misunderstanding, stereotyping and reflective attitude. Teoksessa Torill Strand (toim.) *Rethinking ethical-political education. Contemporary philosophies and theories in education*. Springer Nature, 16, 223–236.
- Kettunen, Pauli (2021) Johdanto: osallisuus ratkaisuna – millaisiin ongelmiin? Teoksessa Pauli Kettunen (toim.) *Työntekijän osallisuus: mitä se on ja mitä sillä tavoitellaan*. Helsinki: Gaudeamus, 11–35.
- Korkiamäki, Riikka (2015) Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa Jouni Häkli, Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 90, 131–164. <https://doi.org/10.57049/nts.968>
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2016) Tunnustaminen näkökulmana ja käytäntönä lapsi- ja nuorisotyössä. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 17, 9–34.
- Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2023) Kohtaamisista kohti osallisuutta – monikulttuuristen taidetyöpajojen sosiomateriaalisten suhteiden rakentuminen. *Nuorisotutkimus* 41 (4), 22–38.
- Lantela, Lauri & Nurmi, Henna & Nikupeteri, Anna & Kallinen, Kati & Laitinen, Merja & Leinonen, Jaana & Turunen, Tuija & Vasari, Pekka (2020) Perheen ja ammattilaisten merkitys nuorten osallisuuden tukemisessa. *Nuorisotutkimus* 38 (3), 41–57.
- Lilja, Taru & Pukkila, Päivi & Helander, Jaakko (2021) Nuorten asiakasosallisuus monialaisessa ohjaus- ja neuvontapalvelussa: Havainnointitutkimus ohjaustilanteista Ohjaamoissa. *Nuorisotutkimus* 39 (1), 21–36.
- Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna (2019) *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Nousiainen, Marko (2021) Pienet onnistumistarinat ja osallisuuden kokeminen Yhteisissä keittiöissä. *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (2), 155–165.
- Nuorisolaki 2016/1285. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> (Viitattu 1.3.2025.)
- Perusopetuslaki 1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> (Viitattu 1.3.2025.)
- Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno (2013) Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Taina Era (toim.) *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 15, 12–34.
- Stenvall, Elina (2018) Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus: *Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto
- Taylor, Charles (1992) Multiculturalism and the politics for recognition. Princeton: Princeton University Press.
- Thomas, Nigel (2007) Towards a theory of children's participation. *The International Journal of Children's Rights* 15 (2), 199–218.
- Vuorenmaa, Maaret (2016) Äitien ja isien osallisuus perheessä ja lasten palveluissa sekä osallisuuteen yhteydessä olevat tekijät. Väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu 1.3.2025.)
- Weckström, Elina (2021) *Kertoen rakennettu – toimien toteutettu: Sosiaalisesti kestävä osallisuuden toimintakulttuurin rakentaminen varhaiskasvatuksessa*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.
- Weckström, Elina & Jääskeläinen, Visa & Ruokonen, Inkeri & Karlsson, Liisa & Ruismäki, Heikki (2017) Steps together: Children's experiences of participation in club activities with the elderly. *Journal of Intergenerational Relationships* 15 (3), 273–289.